

UDK 811.16'367:811.13'367(091)

Mitja Skubic

Filozofska fakulteta v Ljubljani

ROMANSKO-SLOVANSKE JEZIKOVNE INTERFERENCE: SOSLEDICA ČASOV

Prispevek ugotavlja odstopanja od veljavne norme v romanskih jezikih v treh skladenjskih pojavih, v sosledici časov, v rabi dvojne nikalnice, v sklonskih oblikah oziralnega zaimka, in sicer v romunščini ter v stičnih območjih slovanskega in romanskega sveta, razen romunščine danes samo še v Istri in v Julijski krajini. V obratni smeri pa ugotavlja taiste skladenjske kalke v slovenščini tega stičnega ali jezikovno mešanega ozemlja.

The article attempts to determine deviations from the current norm in Romance languages in three syntactic features, i.e., in the sequence of tenses, the use of double negation, and case forms of the reflexive pronouns. These deviations are examined in Romanian and the areas of contact between Romance and Slavic, which are currently (besides Romania) only in Istria and the Julian March. In the opposite direction the author finds the same syntactic calques in Slovene in these contact or linguistically mixed areas.

Ključne besede: skladenjski in strukturalni kalk, sosledica časov, oziralnik *ki*

Key words: syntactic and structural calques, sequence of tenses, relative pronoun *ki*

1. Na izbiro teme za vezilo ob visokem jubileju prijatelju in kolegu akademiku Francu Jakopinu je vplivala želja, da bi imelo slovanski in romanski nadih, gotovo pa tudi prijeten spomin na poletni tečaj romunskega jezika, ki sva ga leta 1968 s Slavljencem obiskovala v Sinaji, na prvih obronkih Karpatov nad Bukarešto. Obdelano vprašanje zajema v dobri meri v romunskem gradivu, v jeziku, ki v nekaterih skladenjskih pojavih ubira svoja pota, drugačna od tistih, ki so sicer v romanskih jezikih v veljavi.

Gradiva za analizo ni prispevala samo romunščina: obravnava želi zajeti območja, kjer sta trčila ali se še danes stikata romanski in slovanski svet ali celo delita isto ozemlje. Ravno za romunščino je treba povedati, da opazujemo nekaj skladenjskih pojavov v knjižnem jeziku – in imamo jih za strukturne kalke po slovanskih vzorcih –, ne pa v tistih narečjih dakoromunščine, ki so potopljena v slovansko okolje, torej v govorih v romunskem in jugoslovanskem Banatu, v Moldovi in Ukrajini, ali v bolj samostojnih jezikovnih enotah, kot so istroromunščina v vaseh pod Učko, aromunščina v Makedoniji, Bolgariji in Albaniji ali meglenitska romunščina v Grčiji: na tem ozemlju so jezikovna vplivanja tudi zaradi stalnega stika še toliko številnejša. Za romunščino jemljemo v pretres torej samo delež slovanskega jezikovnega dejavnika na splošni romunski jezik, tak kot je vplival od naselitve Slovanov na Balkanski polotok in bitno oblikoval normo knjižnega jezika.

Drugačno je stanje, ki ga razkrivajo jezikovne interference med furlanščino in italijanščino na eni strani ter slovenščino in hrvaščino na drugi, in sicer v italijanski avtonomni deželi Furlaniji - Julijski Krajini in pa v jezikovno in etnično mešanih delih Istre: za to ozemlje lahko tehtamo vplive v obeh smereh. Če izvzamemo navedeno situacijo v romunščini, so ti predeli na slovanskem jugozahodu dandanes edino ozem-

lje, kjer sta romanski in slovanski svet v neposrednem stiku. Tega je torej občutno manj, kot ga je, na primer, med romanskim in germanskim jezikovnim območjem. Zbrano gradivo naj bi omogočilo preveriti mnenje, da je kalkiranje, pomensko ali sladenjsko, možno samo pri neposrednem stiku dveh jezikov, torej dveh etnij. Če je namreč gotovo, da pri prevzetih besedah neposredni stik ni nujno potreben, pa je tak stik za kalk pogoj. Naj za primer izberemo pomenski kalk v romunščini: *buna diminea!* 'dobro jutro!' je razložljivo samo kot kalk po slovanskem vzoru: drugi romanski jeziki tega ljubeznivega jutranjega pozdrava nimajo, reče se pa *bon jour!*, *¡buenos días!*, ipd. Ker je sicer ta pojav splošnoromanski, smemo misliti, da imamo opravka s tabuiziranim izrazom že v latinščini: očitno so bili Rimljani močno vraževerni.

Naša raziskava je omejena samo na nekaj skladijskih pojavov, od katerih je v naslovu navedeni gotovo najbolj privlačen. Razen tega bomo opozorili na dve drugi skladijski enoti, kjer romanski govori, po našem prepričanju, kršijo sicer splošnoveljavno romansko normo, slovenski (na stičnem ozemlju) pa normo, veljavno v slovenščini.

2. Eden teh skladijskih pojavov je dvojna nikalna prvina v zanikanem stavku: tako normo zahtevata slovenščina in hrvaščina. Če torej ugotavljamo v pisanju ali govorjenju primorskih rojakov (tostran ali onstran meje z Italijo) mesta kot *Ponavadi* nobeden *rad posluša budilko ob peti uri zjutraj*, Novi Matajur, v goriški furlanščini pa *Il puor a la so fija nuja no pol doná* 'siromak ne more svoji hčeri prav ničesar dati' ali *Jo nanča no ti viodi* 'jaz te niti ne vidim' (Vignoli 1917) in v kvarnerskoistrski beneščini *Xe che uno gnanca no se acorze* 'stvar je taka, da tega človek niti ne opazi' (Carpinteri 1997) smemo pomisliti na skladijski kalk po enem od obeh slovanskih jezikov. V takih primerih, če je namreč zanikanost že izražena s kako nikalnico, se tako furlanščina kot italijanščina zadovoljita z eno samo nikalno prvino, it. npr. *uno nemmeno se ne accorge*. Rabo dvojne nikalnice pa pozna tudi romunščina: *Nimeni n-a venit* 'nihče ni prišel'; *Căci nici nu voi să audă de vânzarea celei mai mici mobile* 'niti slišati ni hotel, da bi prodal najmanjši kos pohištva', Flaubert.

3. Drugi skladijski pojav zadeva oziralni zaimek *ki*: v slovenščini pozna za sklone sestavljene oblike, na slovenskem zahodu pa večkrat ostaja nepregiben, pač po zgledu italijanskega ali furlanskega *che*. Kršenje romanske norme pa je zaznavno v goriški furlanščini in imamo jo za skladijski kalk po vzorcu v slovenščini. V Dnevniku župnika Cuffola iz Laz v Benečiji (Cuffolo 1985) beremo za 4. november 1942: *Nemci na avtomobilih, ki so rekvizirali Italianom*, pri goriškem furlanskem piscu Cossàrju (1930) pa *Dongia chel flum che lu clamin Lisùnz* 'vzdolž reke, ki jo imenujejo Soča'; *un om forest, za stagionat, che nissun lu conosseva* 'neki tujec, že postaran, ki ga nihče ni poznal'.

Tak, za romanske jezike nenavaden sestavljeni oziralni zaimek najdemo v romunščini: *Nu găseasc cartea pe care o caut* 'ne najdem knjige, ki jo iščem'; *Cu toată factura aceea achitată pe care i-o arătase lui Bovary* 'vzlic potrdilu, ki ga je pokazala Bovaryju' in *I se arătară scrisorile pe care nevastă-sa le trimisese* 'pokazali so mu pisma, ki jih je poslala njegova žena', Flaubert.

4. Najbolj nas je seveda pritegnila raba glagolskih paradigem v odvisniku, predvsem v predmetnem odvisniku, in tisto skladenjsko vprašanje, ki je predstavljeno v naslovu. Gre za izbiro glagolskih časov v odvisniku, za sklop pravil v latinskih slovniceh poimenovan *consecutio temporum*. Dokaj strogo pravilo, podedovano iz latinskih slovnice, zavezuje tudi v romanskih jezikih, da je treba za neki proces v preteklosti uporabiti paradigmo za preteklost, različno pač gledé na to, ali gre za sodobnost, za preddobnost ali za zadobnost. Najbrž je globlji vzrok za tako strogost toga latinska pravniška naravnost. Seveda navajajo slovnice latinskega jezika¹ in tako tudi slovnice romanskih jezikov primere, kjer sosledica časov ni upoštevana, tako npr. za splošno veljavno ali izvenčasovno dejanje ali stanje. Ker črpamo precej primerov iz Flaubertovega romana *Madame Bovary*, naj navedemo za zunajčasovnost *Charles n'était pas de ceux qui descendent au fond des choses* 'Charles ni bil izmed tistih, ki silijo stvarjem do dna'.

Nekaj uglednih romanistov je bilo mnenja, da je v romanskih jezikih upoštevanje takega pravila sploh zmotno. Najbolj kategorično je izrazil to prepričanje francoski jezikoslovec Ferdinand Brunot,² da namreč sosledice časov sploh ni. Očitno je imel pred očmi samo stanje v francoskem jeziku, a ravno drugačno urejanje glagolskih oblik v odvisniku v romunščini kaže, da je sicer v romanskem jezikovnem svetu taka skladnja časov trdna, seveda ob upoštevanju, da so jezikovne oblike samo sredstvo za izražanje dejanj ali stanj v neki časovni sferi. Prepričljiv dokaz za to je novoustvarjeni romanski preteklik, francoski *le passé composé*: je preteklik, izrazno sredstvo za proces v preteklosti, je pa tudi, skladno s svojo sestavo, sedanjik, *perfectum praesens*, in v takih primerih navedena pravila ne veljajo. Ravnotako ugotavljajo slovnice romanskih jezikov, da je sosledica časov v veljavi takrat, ko gre za situacijo v preteklosti, rekli bi, da je dejanje v odvisniku sočasno, preddobno ali zadobno gledé na dejanje v preteklosti, ki ga izraža glagol v nadrednem stavku, ne pa nujno takrat, ko se izrazi neko dejanje v prihodnosti, če je proces gledan iz sedanjosti. Katalonski sintaktik Samuel Gili Gaya je v svoji sintaksi španskega jezika tako gledanje osvetlil s temle primerom: *El observatorio anunció que se acerca a nuestras costas un huracán en dirección NE a SO. El parte meteorológico añadía que las primeras ráfagas alcanzarán a la isla esta madrugada* 'Observatorij je naznanil, da se bliža naši obali uragan v smer SV-JZ. Vremensko poročilo je dodalo, da bodo prvi sunki dosegli otok danes zjutraj' (Gili Gaya 1970: 220).

Ob vseh teh odstopanjih, ki so psihološko utemeljena, pa je norma v romanskih jezikih trdna; v predmetnem odvisniku, naj ponovimo, najdemo za izraz dejanja ali stanja v preteklosti glagolske oblike za preteklost. V romunščini ne: romunščina sklada tako kot slovanski jeziki, kjer lahko razumemo, da je v podredju ohranjena struktura premege govora. Tako izražanje je bolj neposredno, pozna ga tudi grščina, in

¹ Za lat. npr. Leumann-Hofmann-Szantyr, *Lateinische Grammatik. Syntax und Stilistik*, München, 1965, 550: »Ausnahmen von der consecutio temporum finden ihre Erklärung zunächst vielfach in der Zurückführung auf die ursprüngliche Parataxe.«

² Zaradi lapidarnosti trditve je morda dobro, da navedemo izvornik: »Ce n'est pas le temps principal qui amène le temps de la subordonnée, c'est le sens. Le chapitre de la concordance des temps se résume en une ligne: Il n'y en a pas.« (Brunot 1936: 782).

ravno zaradi tega se nikdar ne govori o kakem »primitivnem« izražanju. Za romunščino je bil pojav zaznan že pred sto in več leti. Znameniti romanist Wilhelm Meyer-Lübke navaja v svoji slovnici romanskih jezikov (Meyer-Lübke 1899: 726) romunski primer *Porunci să nu mai munciască pre crestini* 'ukazal je, naj kristjanov več ne mučijo'. Zaradi podobnega stanja v južni Italiji – tam so sledí Magnae Graeciae iz antike še žive – misli na močni grški vpliv, ne na slovanskega.

V pretres bomo vzeli kratek odlomek iz romana Gustava Flauberta, *Madame Bovary*, (3. del, 11. poglavje) in tam s primerjavo nekaj mest pokazali, da je norma v romunščini drugačna kot tista, ki ji sledi francoski izvirnik. V pomoč nam bo prevod teh mest v slovenščino (prevajalec je bil Vladimir Levstik) in nekajkrat še primerjava s prevodom v srbsščino, in sicer zato, ker je prevajalec v romunski jezik Flaubertov zgoščeni stil z uporabo implicitnih odvisnikov, zlasti z nedoločnikom, skladno z normo v romunščini nadomestil s povednimi odvisniki, v katerih se pokaže slovanski način izbire glagolskega časa. Za ta postopek je primerjava s prevodom v srbsščino dragocena: kliče nam v spomin pionirsko ugotovitev Jerneja Kopitarja iz leta 1829,³ da je namreč v ljudskem govoru dokaj šibka raba nedoločnika v treh balkanskih jezikih, ki jih Kopitar primerja (términ *linguistique balkanique* je kot izraz sto let kasnejši).

Odlomek nudi taka mesta:

Charles, le lendemain, fit revenir la petite.

A doua zi, Charles ceru *să-i aducă* fetița.

Drugi dan je poslal Charles po hčerko.

On lui répondit qu'elle était absente, qu'elle lui rapporterait des joujoux.

I se răspunse că era plecată, că *are să-i aducă* iucării.

Odgovorili so ji, da je ni doma; kadar se vrne, ji prinese igrač.

Odgovoriše joj da nije kod kuće, da će joj donijeti igračkaka.

La gaieté de cette enfant navrait Bovary, et il avait à subir les intolérables consolations du pharmacien.

Veselia acestui copil îl mîhnea pe Bovary și trebuia *să indure* nesuferite consolări ale farmacistului.

Otrokova veselost je pekla Bovaryja, ki je moral prenašati neznosno lekarnarjevo tolažbo.

A morao je i da podnosi apotekarove nesnosne utjehe.

Charles s'engagea pour des sommes exorbitantes.

Charles se obligă *să plătească* sume enorme.

Charles je moral podpisati ogromne vsote.

Alors chacun se mit à profiter.

Atunci fiecare începu *să profite*.

Vse ga je začelo izkoriščati.

Onda svi navališe da izvuku kakvu korist.

³ Misli se na Kopitarjevo študijo *Albanische, walachische u. bulgarische Sprache* v dunajskih *Jahrbücher für Literatur*, 46. Gl. objavo v izdaji R. Nahtigala, *Jerneja Kopitarja Spisov II. del*, Ljubljana, 1945.

Mademoiselle Lempereur réclama six mois de leçons.

Domnișoara Lempereur ceru *să-i plătească* lecțiile pe șase luni.
Gospodična Lempereurjeva je zahtevala šestmesečno učnino.
Gospodična Lemperer zatraži da joj se plate sati za šest mjeseci.

Elle eut la délicatesse de répondre.

Ea avu delicatețea *să-i răspundă*.
Je obzirno odgovorila.
Ona je bila toliko pažljiva da odgovori.

Charles croyait en avoir fini.

Charles credea *că* de-acum *s-a isprăvit* cu ele.
Charles je mislil, da je konec sitnosti.
Šarl je mislio da im je tu kraj.

Alors il fallut faire des excuses.

Trebui atunci *să ceară* scuze.
Șe opravičevati se je moral.

Il allait les voir /les robes/ dans son cabinet de toilette.

/rochiile/ pe care se ducea *să* le *vadă* în odaia de toaletă.
Zapiral se je v njeno toaletno sobo in jih skrivaj ogledoval.

Madame veuve Dupuis eut l'honneur de lui faire part.

Doamna Dupuis-văduva avu onoarea *să aducă* la cunoștința
lui Charles.
Si je gospa vdova Dupuisova usodila naznaniti mu.
Imala je čast da obavijesti Bovarija.

A cette même place où jadis, encore plus pâle que lui, Emma,
désespérée, avait voulu mourir.

In același loc unde odinioară, și mai albă la față decât el,
Emma, desperată, voise *să moară*.
Na istem mestu, kjer je stala nekoč Ema, še bledejša od
njega, in hotela umreti v svojem obupu.
Na onom mjestu na kome je nekad Ema, očajna, još bleđa od
njega, htjela da umre.

Iz primerjave med prevodomoma v romunščino in srbščino je očitna skoraj popolna skladnost. Slovenski prevod je dokaj drugačen: implicitni odvisnik se pojavi tako kot v francoskem izvorniku. Sosledico časov je moč ugotoviti samo v razvezanih odvisnikih in v tem je vidno, da romunski prevod vselej kaže slovansko jezikovno normo in s tem svojo različnost od prevodov v druge romanske jezike. Ti namreč v nobenem od navedenih primerov ne kažejo odstopanj od francoskega izvornika; vzemimo za primerjavo eno samo mesto iz prevoda v furlanščino, *I diserin ch'e iere lade vie e che i vares puartât i giugatui*, ali pa v portugalščino, *Disseram-lhe que estava fora, e que lhe havia de trazer brinquedos*.

Taisti pojav opazujemo ob stikih med slovenščino oz. hrvaščino ter furlanščino oz. (beneško) italijanščino.

Naši rojaki čez mejo, v deželi Furlaniji - Julijski krajini, kdaj pa kdaj kršijo normo, veljavno v slovenščini; ta temelji na zgradbi stavkov v premem govoru, in ohranja v

odvisniku glagolski čas, ki bi bil tam uporabljen. *Mačka, ki je videla, da pas je daržu nisku hlavò an je hlédu tu tla, ha je wprašala, kaj mu je*, Sarženta; *An dan so paršli gor na mest pretori dol z Vidma an Gorice za presodit, čiga je biu tisti sviet l...! Mož je parsegu de je stau tu na svoji zemlji* (Trinkov koledar 1974, 75). V prvi povedi imamo celo dve različni konstrukciji. V drugem stavku druge povedi – gre za sodni ogled na licu mesta – si predstavljamo, da si je mož, ki prisega, nasul v škornje nekaj »svoje« zemlje, tako da je lahko prisegel, da stoji na svoji zemlji.⁴

Z druge strani pa je v goriški furlanščini mogoče najti mesta, kjer je kršena latinska oz. romanska *consecutio temporum*. Za govorjeni jezik z začetka preteklega stoletja ugotavlja pojav že Vignoli 1917: *Ordinava che i uarfins assistin a una messa* 'ukazal je, da so sirote pri maši'. Po kak redek primer se najde tudi pri goriških furlanskih piscih: *To pari, jo lu sai, nol veva palanchis par mandâti indevant e 'l spietava che tu imparis 'ciamò alc* 'tvoj oče, jaz to vem, ni imel denarja, da bi te poslal naprej v šole, in je pričakoval, da se sam česa izučiš', Macor 1986.

Podobne primere najdemo v prijetnih zgodbah z istrsko-primorske obale, največ iz življenja mornarjev, ki sta jih v istrskokvarnerski beneščini napisala Carpinteri in Faraguna, in v teh vidimo skladijski vpliv hrvaščine; pri tem je treba povedati, da večina predmetnih odvisnikov v izbiri glagolskih časov spoštuje splošnoveljavno romansko normo. Vendar so primeri kršitve kar številni in pričajo o močnem slovanskem vplivu: *La ghe diseva che con 'sti mustaci e 'sti favoriti no el par gnanca più lu, che el se tàì /.../ E lu che no, che ghe sta ben* 'Rekla mu je /zaročenka Malvina/, da s tistimi brki in zalizci ni več isti, naj si jih da obriti, on pa, da ne, da mu dobro pristojijo'; *El gaveva dito che el pagherà* 'rekel je, da bo plačal'; *E Pillepich ga dito che no mancherà gnente* 'in Pilepič je rekel, da ne bo ničesar manjkalo'; *El se gaveva fato scriver una suplica a Viena, ma do Viena i ghe aveva rispondesto che lui ga la sua pension* 'dal je napisati prošnjo na Dunaj, a z Dunaja so mu odgovorili, da že ima svojo pokojnino' (Carpinteri 1997). V vseh teh primerih najdemo v predmetnem odvisniku ob glagolu v glavnem stavku v pretekliku za istodobnost sedanjik in za zadobnost prihodnjik, torej natanko takó, kot to nalaga norma v slovanskih jezikih.

5. Kršena je torej norma, podedovana iz latinščine in še dandanes veljavna v vseh romanskih jezikih, razen v romunščini. Večkrat je bilo izraženo mnenje, da gre za prenos strukture iz ljudskega govora; takega mnenja je, na primer, francoski jezikoslovec Edouard Bourciez.⁵ To je mogoče, a razlagi se upira trdna veljava norme tudi v govornih realizacijah vseh romanskih jezikov, razen romunščine. Misliti na grški adstrat za romunščino ni nemogoče. Tu ponujamo vpliv slovanskega superstrata, za katerega se vé, kako močno je prekvasil govor romaniziranih Dakov in ne samo v besedju.

⁴ Primer iz Saržente je naveden po objavi v delu prof. Tineta Logarja, *Slovenska narečja*, gl. T. Logar 1975. Za jezikovne interference na tem območju gl. M. Skubic, *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*, Ljubljana, ZIFF, 1997.

⁵ Gl. Bourciez 1946: 603: »Dans la phrase complétive entre autres l'emploi du présent est très général: *Am auzit că ești bolnav* 'j'ai appris que tu es malade'. Ce trait indique un idiome de formation essentiellement populaire.«

Namen mojega vezila pa ni samo ta, da bi zgolj ugotavljali že znano in večinoma sprejeto prepričanje, da gre v marsikateri sintaktični črti v romunščini za skladenjski kalk po slovanskem vzoru: iz tega gledanja izhajam. Moja misel je ta, da je skladenjski kalk – v popolnem nasprotju s prevzemanjem leksikalnih prvin – mogoč samo pri neposrednem vplivu, torej v tesnem medsebojnem stiku dveh jezikov. Gre torej za posledico neke trajnejše simbioze dveh etnij in potemtakem za dolgotrajno vplivanje nekega jezika, nekega jezikovnega okolja, za romunščino slovanskega, in to hipotezo, ki jo dajem v presojo našemu Jubilantu, podpirajo interference v sintaksi med govori na ozemlju, kjer se že dolga dolga stoletja stikata in jezikovno drug na drugega vplivata romanski in slovanski jezikovni svet.

VIRI IN LITERATURA

- VIGNOLI, C., 1917: *Il parlare di Gorizia e l'italiano*. Bologna.
COSSAR, R. M., 1930-VIII: *Storiutis gurizzanis*. Udin: SFF, Societât Filològiche Furlane.
LOGAR, T., 1975: *Slovenska narečja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Trinkov koledar, 1974. Špeter.
CUFFOLO, A., 1985: *Moj dnevnik*. Čedad: Dom.
MACOR, C., 1986: *I vôi de petarôs*. Udin: SFF.
CARPINTERI, L., FARAGUNA, M., 1997: *Le Maldobrie. Noi delle vecchie province*. Trieste: MGS Press.
Novi Matajur, 1989. Čedad.
GUSTAVE FLAUBERT, 1958: *Madame Bovary*. Paris: Aux quais de Paris.
-- 1959: *Doamna Bovary*. București: Editura de Stat pentru Literatură și artă.
-- 1931: *Gospa Bovaryjeva*. Ljubljana: Založba Hram.
-- 1989: *Madam Bovari*. Sarajevo: Svjetlost.

*

- MEYER-LÜBKE, W., 1899: *Romanische Syntax*. Leipzig: O. R. Reisland.
BRUNOT, F., 1936: *La pensée et la langue*. Paris: Masson.
BOURCIEZ, E., 1947: *Éléments de linguistique romane*. Paris: Klincksieck.
GLI GAYA, S., 1970: *Curso Superior de Sintaxis Española*. Barcelona: Bibliograf.

RIASSUNTO

Il contributo cerca di stabilire alcune interferenze sintattiche tra il mondo romanzo e quello slavo. Si parte dal presupposto che tali interferenze, vale a dire, calchi sintattici, strutturali sono possibili, in netto contrasto con i prestiti lessicali, solo quando sono in questione territori dove per lungo tempo si sono incontrate due lingue e due etnie.

Contrariamente alla situazione che possiamo rilevare nei contatti tra le lingue romanze e quelle germaniche, anche oggi numerosissimi, la situazione slavo-romanza è ridotta, limitata al romeno, sia nella sua variante dacoromena e con questa quella letteraria che nelle realizzazioni regionali come l'istoromeno, l'aromeno e il meglentico. All'infuori dell'area romena troviamo l'incontro slavo-romanzo, oggigi, nelle zone di contatto oppure quelle dove le etnie romanze e slave spartiscono il territorio, come avviene appunto nell'estrema parte orientale della regione autonoma italiana

Friuli-Venezia Giulia e nelle zone istriane; sono in gioco, da parte romanza l'italiano, più esattamente il veneziano d'Istria, e il friulano e da parte slava lo sloveno e il croato.

L'inchiesta è limitata a soli tre fenomeni sintattici: la concordanza dei tempi, di gran lunga la più importante e seducente, la doppia negazione nelle proposizioni negative dove così l'italiano che il friulano non ammettono la ripetizione dell'elemento di negazione. Vale a dire, quando un elemento negativo forte precede il verbo, *nessuno ti ha chiamato*. E poi, una specie di pronome relativo declinato, del tipo **la lettera che te la mando*. Nei due casi la strutturazione risalta il calco sintattico, strutturale dallo sloveno o dal croato. Del resto, a riprova del detto che è la lingua contigua, in questo caso il veneziano o il friulano, che influisce sintatticamente, troviamo in sloveno dei casi opposti dove, cioè, il relativo, in sloveno *ki*, non viene declinato come chiede la norma sintattica slovena.

In più, la concordanza dei tempi, la *consecutio temporum* latina, è rispettata in tutte le lingue romanze, salvo in romeno. Certo, bisogna eccettuare casi noti già alle grammatiche latine, dove, ad es., viene espressa una sentenza atemporale, generalmente valida del tipo: *Già gli antichi sapevano che la Terra è rotonda*. Bisogna, poi, aggiungere che il cosiddetto *passato prossimo*, vale a dire il preterito composto, per la sua formazione stessa, può avere il valore di un presente («perfectum praesens») e in tale caso può benissimo reggere un presente o un futuro per esprimere un'azione o un processo di contemporaneità o di posteriorità, mentre la norma romanza, italiana in una situazione dove il verbo della principale, e anche il preterito composto, delimita il processo espresso dalla subordinata alla sfera del passato. In tal caso la norma romanza richiederebbe l'imperfetto, per la contemporaneità, e il condizionale, semplice o composto, per la posteriorità. Al contrario, nello sloveno occidentale, a volte, troviamo impiegato un preterito per l'azione contemporanea, mentre la norma slovena richiede un presente. Le lingue slave costruiscono le subordinate oggettive, come se facessero parte di un discorso diretto. Quanto alla scelta del paradigma verbale, al passare dal discorso diretto alla subordinazione, la struttura è rimasta intatta.

Tale situazione si verifica nel romeno e si verifica nelle zone di contatto tra l'italiano e il friulano d'una parte e dallo sloveno e il croato dall'altra. Nei territori, dunque, dove da secoli convivono le etnie slava e romanza e da molti secoli interferiscono reciprocamente sulle lingue in contatto.